

ԳՐ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

(Հայկ. ՍՍՌ Պետ. կենտ.
աբխիվի ավագ գիտաշխատող)

ՎԱՎԵՐԱԳՐԵՐ ԳԱՐԻԵԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿՅԱՆԻ ԾՆՈՂՆԵՐԻ ՃՈՐՏ ԼԻՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ*)

Բերում ենք ստորև այդ գրությունը:

Վիճակային կոնֆուսիոնիզմի Վրաստանի

Ըստ հրամանի նորին կայսերական Մեծոթեան, ի Սինհոդոսիս, լուծալ զյայտարարութիւն կոնսիստորիոյ, յ2 դեկտեմբերի անցեալ 1839 ա-մի համար 954 ի մասին հարկաց աթոռապատկան ստրկաց Սանդուկեանց և Խանոյեանց, և զտեղեկութիւն ի գործոց Սինհոդոսիս, յորոց ե-րեք 1) Բէ տեսանելով Սինհոդոսիս՝ Թէ շնչանակի ի գործս իւր ինչ ի մասին այսմիկ, վասն որոյ համաձայն 27-րդ աւուր դեկտեմբերի անցելոյ օրագրական հրահանգութեան իւրոյ ի 29 նոյն դեկտեմբերի համար 1847, հրամայեաց փոխանորդի վիճակաւոր առաջնորդին նրեանալ ի պատ-ճառս լինելոյն նորայ նախկին կառավարիչ հոգևոր գործոց Վրաստանի մատուցանել լընթացս նրից ա-ւուրց զքացատրութիւն՝ առ այն՝ Թէ, զինչ յականէ յանուանէ հարկս տալին եկեղեցական ստրուկն Խանոյեանց և Սանդուկեանց մինչև ց1832 ամի... մինչև ցմտանելն ի քաղաքական պօլիցիայն Թիֆլիզոյ ի նախկին հոգևոր կառավարութեան Վրաստանի առաջին պահանջման յաղագս սու-պելոյ զնոսին ի հատուցումն հարկին, և 2) ի ցուցանին բոլոր ստրկաց պատկանելոց էլմիաժնի և եկեղեցեաց յառաջի կարգելոյ Սինհոդոսիս ի կոնսիստորիոյ՝ ըստ յայտարարութեան յ30 յուլիսիս 1838 ամի համար 319, նշանակեալ են ի 29-րդ համարի Գեորգե Զանդուկեանի, այրի Բարթալէն, որդիք սորա Սողոմոն, Նիկողայոս, զստեքն Մայիայ, Նեփոմիայ, Էկատարինէ, յ30 յօդուածի Յովմայ Դաւթի որդի Զանդուկեան կնաւ, մարք և որդուիք իւրովը, յ31 յօդուածի Պետրոսեան Յովսէփ Զանդուկեան կնաւ իւրովը, ի 103 յօդուածի այրի Թինաթին Սանդուկով 3

ուստեքն և 1 զստեքն և կոյր Սիմէոն հրայր Սանդուկովի, ի 165 յօդուածի Դաւիթ Սանդուկով կնաւ իւրով և երկու ուստեքն, ի 109 յօդուածի Յակովբ Յովհաննէան Սանդուկեան կնաւ, մարք, և երկու եղբարք, ի 106 յօդուածի Օհան-նէս Զօրայի որդի Բայնայեանց ըստ եղբարք, զրելով ի ծանօթութեան Թէ նշանակեալն ի 29 յօդուածի նախկին հոգևոր կառավարութեան ընն ինչ վճարեալ ի պատճառս շքատրութեան և այժմ ևս աղքատք են, նշանակեալն յ30 յօդու-ածի հատուցեալք են ի տարւոյ նախկին կառավա-րութեան զկէս լիտր յստակ մօմ և այժմ կարեն տալ երեք մանէթ, նշանակեալն յ31 յօդուածի տուեալ են զ1 մանէթ և այժմ կարեն տալ զ30 շահի, նշանակեալն ի 103 յօդուածի ընն ինչ վճարեալ յառաջ, և այժմ կարեն տալ զ4 մանէթ, նշանակեալն 105 յօդուածի ընն ինչ վճարեալ և այժմ կարեն տալ զ1 մանէթ, նշանակեալն ի 109 յօդուածի ընն վճարեալ ինչ և այժմ կարեն տալ զ8 մանէթ և նշանակեալն ի 106 յօդուածի տուեալ են զլիւնչ, և այժմ կարեն հատուցանել զ5 մանէթս ի տարին, Հրամայեցին ստորագրութեամբ տեղեկութեանցն ի գործոց առաջեալ զհրաման ի կոնսիստորիայդ պատուիրին դմին, անյապաղ ծա-նուցանել քաղաքական պօլիցիին Թիֆլիզոյ ք պատասխանի գրութեան արժորդի յ31 հոկտեմբե-րի անցեալ 1839 ամի համար 11,860, Թէ յիշեալ ստրուկն էլմիաժնի Խանոյեանք (որք կողին և Բարեպետն) և Սանդուկեանց յառաջ քան զայս հատուցեալ են եկեղեցւոյ զհարկս մօմով, այլ ի պատճառս անյայտութեան որդանութեան այսր արքեանց, գիտութեամբ ծայրագոյն իշխանու-թեան Վրաստանի, նորա ի թիւս այլոց եկեղե-ցական ստրկաց պարտաւորեալք են այժմ հաս-տատուն դրամատր հարկաւ, այսինքն Թովմայն Սանդուկեանց մին մանէթ 50 կողէկ, Թինաթինն Սանդուկեանց կին Մկրտումի Սանդուկեանց զլորս մանէթ, Դաւիթն Սանդուկեանց մին մանէթ, Ծա-

*) Սկիզբը ամսագրի 1950 թվի նոյեմբեր-դեկ-տեմբեր համարում:

կովմեն Սնդուկեանց երեք մանէթ յամի ամի, իսկ որքան մեծեալ Գէորգի Սնդուկեանց ի պատճառ աղքատութեան թողնալ առանց հարկի մինչև ցայլ տնօրէնութիւն. իսկ Յովհաննէսն Քայնալեանց ընդ լորից եղբարց իւրոց հինգ մանէթ արծաթոյ յամի ամի, ըստ այսմ վերադարձուցանել կոնսիստորիայդ զգրութիւն պուլիցիին համար 11,860, ի 5 յոմոսարի 1840 ամի, համար 2:

Անդամ Սիւննադոսի՝

ՎեշԱԳԵՅԵԱՆ Յովսէփ Արևիկոպոլսոս

Յովկոր Վարդապետ Տէր-ՄԱՐԳԱՐԻԱՆ

Քարտուղար՝ ՔԱՐՅԱՇԵԱՆ

Կառաւոր պալատի ոգնականի Առեւադարի՝

ԷԼԻՄԻՐՋԵԱՆԿ

Սինդոն ստանալով իսպոլնիտելնի Էքսպեդիցիայի Սունդուկեանցի վերաբերյալ արձակված վճիռը, բողոք է ներկայացնում Վրաստանի նահանգապետին, շարադրելով այն բոլոր փաստաթղթերը, որոնք հաստատում են էլմիածնի իրավունքները:

Սինդոք հետապնդում էս համադրոն ջարտակում է դատ վարել Սունդուկեանցի դեմ, աշխատելով հարկատու դարձնել նրանց: Վերջինները տեսնելով, որ նրանց չի հաջողվելու շահել սկսած գործը, բռնում են բանակցութիւնների ուղիւ: Նրանք Հովհաննէս կաթողիկոսին խոստանում են ճորտական պարտականութիւններից ազատագրվելու համար որոշ գումար: Սունդուկեանցից այդ յտնակցութիւնը վարում է դրամատուրգ Դարբին: Սունդուկեանի մայր Թինաթինը, իրեն հավատարմատար ու խորհրդակից ունենալով Զաքարիա Ակիմյանին:

Վրաստանի միջակավոր առաջնորդին ուղղված կաթողիկոսի մի գաղտնի գրութիւնից երևում է, որ այդ ռավականին երկար է տևել:

Հարցին վերջնական լուծում տալու համար, կաթողիկոսը հրամայում է Վրաստանի հայոց առաջնորդ Կարապետ արքեպիսկոպոսին, որ իր մոտ հրավիրի Թինաթինի հավատարմատար Զաքարիա Ակիմյանին և նրան ցույց տա իր կողմից ուղարկված երկու ծրարները՝ մեկը կուսակալի, մյուսը Թինաթինի անունով, ճորտութիւնից ազատելու մասին: Վերջինիս անունով գրված իր տալ Ակիմյանին կարգալու և եթե նա հանձնառու կլինի վճարել խոստացած 300 հոլանդական ոսկիները, այն ժամանակ կնքել ծրարները և յուրաքանչյուրը հանձնել ըստ պատկանելույն, իսկ ոսկիներն ուղարկել էլմիածին:

Բերում ենք Հովհաննէս կաթողիկոսի գրութիւնը:

ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵԱՌԱՅ ՏԵՐ ԵՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՇՆՈՐՀԻՆ ՆՈՐԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ԵԱՅՐԱՅՈՑՆ ՊԱՏՐԱՐՔ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՑ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ՄԱՅՐ ԱՐՈՌՈՑ ՍՐՐՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԷՋՄԻԱՏԵՆ

Քարծր. Սրբազան Կաթապետի. վիճակաւոր Արեւիկոպոսի Հայոց ի Վրաստան և ապաւտի յատկացնալ ճարագատի մերում խնդալ ի Տէր:

Առաջնով աւ ձեզ ընդ այսմ քաց փակէթի գերդուքութիւն զմինն յանուն տեսնու կուսակալին, և զմիւսն յանուն Թինաթինի քաղաքացի Մկրտում Սնդուկովի այրի Թինաթինին, գրեմք ձեզ յոյժ առանձին, զի կոչեալք առ ձեզ զազնիւ մասար Նիկիտիլ Հաքիմովն, և առանձնաւորք երկուցին դուք ի միասին ա՛յնպէս զի ոչ ի ձերայնոց ոք՝ կամ ի նորայնոց զտանիքի առ ձեզ, և ապա ցուցչիք նմա գերկոսին քաց փակէթի գրութիւնն զայնոսիկ, եթէ նա յետ րնթեանոյ զայնս՝ յանձնառու լիցի, և շուտով բերցէ առ ձեզ գերք հարկար պանախուռ ոսկիս, և տացէ ձեզ, յայնժամ դուք զփակէթն զայնոսիկ կնքեալք ձերով կամ կոնսիստորիայի կնքով, զկուսակալին հասուցիք ինքեան, և զայրի Թինաթինին տալիք նմա Հաքիմովին, և զիչնալ ոսկիսն ամբողջութեամբ ի ծրարի ձերով կնքով հասուցիք փութով ընդ գրութեան ձերոյ առ յուսաւորեան հայոց Սինդոքոսն աստ ի սուրբ էլմիածին, իսկ եթէ նկատեալք, թէ նա ազնիւ Նիկիտիլ Հաքիմովն յամենցուցանել կամ զվճարումն ձեզ աշխոյշիկ ոսկեց այլեայլ խարդաւանք և պատճառանք, յայնժամ ապա առանց միւս ևս սպասելոյ, գերկոսին վերդիչնալ գրութիւնսն զայնոսիկ իւրեանց փակէթիւն, և զայս գրութիւն մեր առ ձեզ եղեալ ի միասին ի միում պահաւանի ընդ պատասխանագրութեան ձեր զարձուցիք առ ձեզ փոշտալի, պահելով զամենայն իրեն զխորհուրդ ի ձերում առանձնութեան:

Քարեագակամ ձեզ ի սրտէ միշտ՝

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՈՎՀԱՆՆԷՍ

Մ 12

ի 21 մարտի 1841

ի Սուրբ էլմիածին

Վրաստանի թեմի առաջնորդ Կարապետ արքեպիսկոպոսի պատասխան գրութիւնից իմանում ենք, որ Կաթողիկոսի պատվերի համաձայն իր մոտ հրավիրելով Ակիմյանին, քացատրել է եղելութիւնը, համաձայնութեան եկել և 1841 թվի մայիսի 29-ին ստացել է խոստացված 300 ոսկիները, նրան հանձնելով Թինաթինի հասցեով Կաթողիկոսից ուղարկված ծրարը:

Ահա և այդ երկուող գրութիւնը:

7. Հայկական ՍՍՏՔ Պետական կենտրոնական արխիվ, ֆոնդ Մ 53, գործ Մ 211, էջ 67—73:

8. Հայկական ՍՍՏՔ Պետական կենտրոնական արխիվ, ֆոնդ Մ 53, գործ Մ 279, էջ 78:

**ՁԵՐԳ ՄԱՐԱԶՆԱԿԱՅԱՐ ՎԵՂԱԳՈՒՌԹԻՒՆ,
ՈՂՈՐՄԱՄԱԳՈՐԱՆ ԶԷՐ**

Համաձայն հրամանի Սրբազնազոյն Վեհափառութեան Ձերում ի 21-ն մարտի ներկայ ամի համար 12, ես ի 29-ն ներկայ ամսոյ ստացեալ ի քարեծեռուեց Զախար Նիկիտիչ Ակիմեանցէ գերեզ-հարկուր պաճախի ոսկիս յանձնեցի նմա զփակեթն գրեալ յանուն Երի Թիմաթիի Սուրբուհեանց, նոյնպէս առաքեցի և զփակեթ կուսակալին ըստ պատկանելոյն, և այժմ յիշեալ երեց-հարկուր ոսկի սրբազարամ գտանի առ իս զոր ընդ հաւատարիմ եկաւորաց առաքեցից առ լուսաւորե-հան Սինհոզոսն:

ԿԱՐԱՊԵՏ Արեւիկայեցոյ

համար 155

յ30-ն մայիսի 1841 ամի

ի Ք. Տփլիս

Վրաստանի հայոց վիճակային կոնսիստորը 1841 թվի հունիսի 6-ին ստոյնում է Սինոդի արձակած հրամանագիրը Սուրբուհեան ձորերի ազատագրութեան մասին: Այդ պատճառարանովում է նրանով, որ տարիներ շարունակ այդ գործը գտնվելով զանազան դատաստանական ատյաններում, ձգձգվում է, որ հնարավոր չէ գտնել մի գործունյա գործակալ, որ տեղյակ լիներ գործող օրենքներին ու կարողանար հաշող և արագ վախճանի հասցնել այն, և վերջապես, որ Սուրբուհեաններն եկեղեցական տեսչությունից ինքնուվ ի արքունականը ընդունելով, եկեղեցին գրեթե ոչինչ չի կորցրել, քանի որ երկուստեք եղած տարբերությունները հավասարվել են, ուստի և էջմիածնի Սինոդը հարկ չի համարում դատ վարելու և բոլոր Սուրբուհեաններին հանում է եկեղեցական տեսչությունից և թողնում արքունի մոկայաքների մեջ: Սինոդը միաժամանակ հանձնարարում է այդ մասին հայտնել Վրաստանի գլխավոր կառավարչին ի գիտություն և խնդրել, որ նա իր կողմից ծանուցանի Վրաստանի և Իմերեթի նահանգական կառավարությունն ու արքունական պալատին, որ նրանք ևս կարճեն այդ գործը:

Ստորև բերում ենք Սինոդի հրամանը.

**ՀԱՐԱՄԱՆ ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՈՒՆԱԿԱՆ ՄԵՍՈՒԹԵԱՆ
ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ԱՄԵՆԱՑՆ ՌՈՒՍԱՑ**

Ի Լուսաւորչակեւ Հայոց Սինոդոսէ էջմիածնի Վիճակայի՛ն Կոնսիստորի՛ն Վրաստանի

Ի Սինոդոսիս լուսն զգեկոցումն ի մասին տօժոտապատկան ստրկաց Սուրբուհեանց, վասն որոյ ըստ հրամանի Նորին Կայսերական Մեծաթեան հրամայեցին, թէպէտ սահմանադրութեամբն նախկին Վրաստանի իսպառնիտեանի էկպիպիցիա-

լի, զծագրեալն ի դրութեան Նորին յանուն կրե-սիստորիիդ ի 13 գեկտեմբերի 1839 ամի համար 17,341, յանձն եղեալ է Աթոռոյս էջմիածնի համաձայն 2065 և 2155 յօդուածոց 10 հատորոյ Սվզդիի քաղաքական օրինաց առնել խուզարկութիւն յիշյալ Սուրբուհեանց դատաստանական կարգաւ, այլ ընկալեալ ի բազմատոմարի թի յիշեալ Սուրբուհեանց, որպէս ազատեալք ի ստորագրութեան էջմիածնի Աթոռոյս և գտանեցեալք այժմ յարքունական տեսչութեան վասն հատուցանելոյ Նոցա զամս քանի մի զհարկս յարքունիս, ո՛չ կարեն այժմ վերադառնալ իշխանութիւն Հայոց եկեղեցւոյ մինչ ցվախճանական վճիռ վասն Նոցայ գործոյն ի դատաստանական տեղիս, և մինչ ցայն վայր գործն գտանելով ի շարունակութեան ի զանազան դասս առնելից, պարտ է երկարի զժամանակ ինչ անսահման և ընդ նմին լուսնելով ի նկատման ի ներկա ժամանակիս զընդունակ գործակատարս, կարեորս ըստ օրինաց վասն երթնեկութեան ըստ գործոյն, ո՛չ նշմարի կարելութիւն առ շտապօքով աւարտումն գործոյն, ուստի որքան ըստ այժմ, ո՛չ սակաւ քան զայն և ըստ այնմիկ յարգանաց, զի յիշեալ Սուրբուհեանց դառնալով եկեղեցական տեսչութեան յարքունական, առաջինն չկորուսանէ ինչ, որովհետեւ կայք եկեղեցւոյ հասարակեալ են ըստ օրինաց ընդ արքունական կայիցն, էջմիածնի Սինոդոսս վարկանի ո՛չ սկսեալ զայժմանէ զնոր և զանագոտ գործ ի դատաստանական առնելի զշտանակեալ ի ցուցակ կայից Աթոռոյս էջմիածնի Թիֆլիզու մօքայաքսն՝ զայրի կին Մկրտումի Սանդուկեանց զԹիմաթիին հանդերձ որովք Նորին Գաբրիէլի և Միքայիլի և զտեղբայրն՝ զայրին և զաւակունս Գէորգիայ Սանդուկեան, զԹովմայ Դաւթեան Սանդուկեան, զՅովսէփ Պետրոսեան Սանդուկեան, զԴաւթ Սանդուկեան և զՅակոբ Տիմանեան Սանդուկեան, ընդ Նոցին գերդաստանաց, նոյնպէս և զկոյր Սիմեոն Սանդուկեան հանեալ ի յիշեալ ցուցակաց և յեկեղեցական տեսչութեան, թողուլ զնոսայ համաձայն արարեալ վասն Նոցայ տնօրէնութեան տէրութեան ի տեսչութիւն արքունական վասն հաշուելոյ պատշաճեալ կարգաւ ի թիւս Թիֆլիզու արքունի մօքայաքաց կարեալ այժմէն իսկ զամենայն խուզարկութիւն ի մասին նոցայ ի կողմանէ Հայոց լուսաւորչեան եկեղեցւոյ, զայժմ տնօրէնութիւնս հաստատանելով ի գիծեք Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց ի գիտութիւն տեսնել գլխաւոր կառավարչին Վրաստանի, խմբել զամօրէնութիւն նորայ բաղադս յանձնելոյ Վրաստանի և Իմերեթոյ նահանգական կառավարութեան զամենատեսակ գրագրութիւն ըստ իրեալ գործոյն կարճել և զայն սալ յաւիտեանական մոռացման և յաղագս առաջագրելոյ զայնմանէ իսկ Վրաստանի և Իմերեթոյ արքունի պալատան վասն պարտ ու պատշաճ ի Նորին կողմանէ ըստ այժմ առարկայի տնօրէնութեան՝ զորմէ Վրաստանի վիճակաւոր

9. Հարկական ՍՍԻ Պետական կենտրոնական արխիւ, Ֆոնդ № 53, գործ № 279, էջ 80:

Արքեպիսկոպոսին Կարապետի և Կոնստանտինի դատեալ գիտել, յանձնել Կոնստանտինի դատանքը և ալ ի Թիֆլիզու քաղաքական պոլիցիայէ համաձայն տուեալ նմին ի նախկին Վրաստանի Իսպոլնիտելնի Լեպելդիցիայէն հրամանագրովն զգտաննցնալ ի պոլիցիային յայնմիկ վկայագիրս ըստ այսմ գործով զառաքեալսն յայն ընդ հրամանի նոյն Լեպելդիցիայի ի 20 դեկտեմբերի 1833 թի համար 18,988, առաջի նախնի զայնս փութով Միւնիստրոսս, որովհետեւ ի յիշատակեալ վկայագիրս պարունակին իրաւունք և ի վերալ այլոց կայից էլմիածնի:

Անդամ Սիւննոդսի՝

ՎեշԱՊԵՏԵԱՆ Գովուկի Արքեպիսկոպոս

Առեւտրային՝ ՔԱՐՏԱՆՇԵԱՆ

Փարտուղարի օգնակց՝ Մելիք ՍԵԼՈՒՄԵԱՆԻՑ

ի 18 ապրիլի 1841 թի 10

Վրաստանի հայոց հոգեւոր առաջնորդարանը Սունդուկյանների մասին էլմիածնից ստացած որոշման մասին իր 1841 թի հունիսի 1-ի № 198 գրութեամբ հայտնում և ի գիտութիւն էլմիածնապատկան ճորտերի վերատեսչին և հանձնարարում նրանց անունները դուրս հանել ճորտերի ցուցակից և հարկ չպահանջել նրանցից:

Ահա՛ և այդ գրութիւնը:

ի 1-ն յունիսի 1841 թի, համար 188

Վերաւանդի ստեղծ էլմիածնի

Արժեւանդատիւ Անդրէաս Բանանայի

Հուստուրչեան Հայոց Միւնիստրոսն հրամանագրաւ ի 18-ն ապրիլի համար 701 ծանուցանել ինձ թէ նա ուր կարճել զբաղմամբայ և զերկարատեւ վիճարանութիւն որ յազազս ստրկացն Սունդուկեանց, վայսճան տուեալ այնմ, խնդրեալ է ի տէր զվսաւոր կառավարչին Վրաստանի յառաջարկել ում հարկն է համաթուել զնոսայ ընդ

10. Հայկական ՍՍԻ Պետական կենտրոնական արխիւ, ֆոնդ № 53, դործ № 211, էջ 75—78. (Կոնստանտինեան ստացել է 1841 թի հունիսի 6-ին):

Յփխիսայ մոջալաքաց պատուիրէ և ինձ հանել ի ցուցակէ ստրկաց էլմիածնի զայրի կին Մկրտումի զՍնդուկեանց զԹինաթին հանդերձ որդովն նորին Գարրիէլի և Միքայէլի և դատերոցն, զայրին և զաւակունս Գէորգայ զՍնդուկեան զԹովմայ Գաւթեան զՍնդուկովն, զՅովսէփ Պետրոսեան Սունդուկովն, զԴաւիթ Սունդուկովն, և զՅակոբ Յովհաննիսյան Սունդուկովն, ընդ նոցին զերգաստանաց նոյնպէս և զկոյր Սիւննոսն Սունդուկեան, Ուստի յառաջագրեմ ձեզ ո՛չ նս պահանջել ի յիշեալ անձանց զհարկ ինչ, եթէ հանեալ ունիք ի տանէ նոցա ինչ ի գրաւ, վերագործուցիք առ նոսայ:

ԿԱՐԱՊԵՏ Արքեպիսկոպոս:

Ո՛վ է եղել այդ ազնիւ Ջաքարիա Նիկիտիչ Ակիմյանը, որին մի կողմից կաթողիկոսն է համարու ընծայել, մյուս կողմից էլ Թինաթին Սունդուկյանը:

Այդ հարցի պատասխանը գտնում ենք Վրաստանի Հայոց կոնսիստորի 1839 թվի սեպտեմբերի 6-ի արձանագրութիւն մեջ, «Թիֆլիսի բնակիչ Կոլեժսկի Սեկրետար Ջաքարիա Ակիմյանը նույն թվի օգոստոսի 1-ին խնդրամատուլց է եղել ծննդան և մկրտութիւն վկայագրեր տալու իր որդիներին, ինդրագրում մատնանշված և, որ իր ավագ որդու կնքահայրն է եղել Մկրտիչ Սունդուկյանը, իսկ կրտսերին՝ Գարրիել Սունդուկյանը, Ահա այն մերձավոր կապը, որն ամուրթեւնրով շաղկապել է այդ անձնավորութիւններին միմեանց հետ:

Այսպիսով, նորահայտ վաճառագործը դալիս են անվերապահ հաստատելու, որ Սունդուկյանները էլմիածնապատկան ճորտեր են եղել և ճորտութիւնից ազատագրվել են Հովհաննես Կաթողիկոսի կողմից 1841 թվին:

Այս ամենը Սունդուկյանի կենսագրութեամբ զբաղվողներին ուշադրութեամբ ենք ներկայացնում:

11. Հայկական ՍՍԻ Պետական կենտրոնական արխիւ, ֆոնդ № 53, դործ № 279, էջ 85:

